

ved Syddansk Universitet, Kolding; i 2005-06, forskningsophold ved The Kierkegaard Library, St. Olaf College, Northfield, MN. Har sammen med Graham Allen redigeret: *Figures of Bloom: The Salt Companion to Harold Bloom* (udkommer 2006), og redigerer, sammen med Per Krogh Hansen: *Glossing Glas*.

Frands Mortensen

Hovedværk om dansk TV-drama

Gunhild Agger: *Dansk tv-drama. Arvesølv og underholdning*. Kbh. 2005 (Forlaget Samfundslitteratur) (Disputats).

Gunhild Aggers disputats på 764 sider om danskproduceret tv-drama for voksne vil uden tvivl blive stående som et af hovedværkerne i dansk medievidenskab. Den opsamler mange års arbejde i en imponerende helhed, der strækker sig fra minutløse analyser af enkeltscener i et tv-drama over gode overbliksskabende fremstillinger af de lange linjer i udviklingen af dansk tv-drama siden starten i 1951 til en uhyre omfattende kvantitativ dokumentation af programmer, udsendt i perioden 1986-1997 på DR og TV 2.

Bogen har fem dele. I første del fremlægges det teoretiske grundlag, der har to hjørnestene: Dels forestillingen om tv-mediet som bidrager til opretholdelse og skabelse af national identitet, dels teorier om

genrebegrebet, der senere anvendes overbevisende som redskab til at holde styr på udviklingen af de mange enkeltprogrammer. GA opsamler her sine tidligere offentliggjorte tanker i en teori om, at en essentialistisk og relationel position til genren ikke udgør alternativer, men at de derimod er komplementære og herved muliggør både en analyse af en genres historiske bestanddele og dens teoretiske grundtyper.

Bogens tilgangsvinkel er historisk – medievidenskab er en historisk disciplin – og derfor er afgrænsning eller periodisering naturligvis centralt. GA inddeler dansk tv i tre perioder. 1951-1964 er etableringsperiodens tv med etablering af original dansk tv-dramatik. 1964-1988 er den klassiske public service-periodes tv med udvikling af original dansk tv-dramatik i enkeltspil og serier. Og endelig er 1988-1997 konkurrenceperiodens tv med serialisering af dansk tv-dramatik.

Der kan næppe indvendes meget imod inddelingen af de to første perioder, men det er mere tvivlsomt, om den tredje kan afsluttes i 1997. GA argumenterer med, at »fra 1996 var der sket en støt udvidelse i mulighederne for at se fjernsyn gennem oprettelse af flere kanaler« (p. 165). Det er rigtigt, at public service-tv i Danmark fik en ny kanal i august 1996 (DR2), medens TV3 allerede i 1995 havde startet ZTV og TV6. DK4 begyndte i kablerne i 1994. Med TV3's med omdannelse til dansk kanal i oktober 1990 åbnedes en kommerciel konkurrence i forhold til TV 2 reklame-

meindtægter. Filmkanaler med danske tekster fandtes siden slut-firserne. Så *enten* skal man med denne optik vælge etableringen af public service-kanalen DR2 i 1996 som skæringspunkt. Og det er jo public service-tv der beskrives i bogen, TV3's forsøg på tv-drama nævnes, men analyseres ikke. *Eller* også kan den tredje periode ikke afsluttes endnu, men bliver det måske ved den fulde overgang til digital jordbaseret distribution, efter planen i 2009. Først da øges antallet af landsdækkende kanaler, og udbyderne (ikke modtagerne) går fra »the era of scarcity« til »the era of plenty« (John Ellis).

Anden del beskriver den medie- og tv-historiske sammenhæng, der har dannet baggrund og forudsætning for skabelsen af det danske tv-drama. I forhold til de mange enkeltanalyser AG tidligere har offentliggjort repræsenterer denne del nyt land, dels i sin forståelse af nødvendigheden af denne beskrivelse som del af analysen af tv-drama, dels i sin bestræbelse på at opfylde kravet. Efter min opfattelse findes her en række uløste problemer, som jeg skal vende tilbage til.

Tredje del og femte del hænger tæt sammen. Femte del udgøres af *en omfattende registrant* over samtlige udsendelser af dansk tv-dramatik for voksne i DR og TV 2 i perioden 1986-1997. Der er over 133 sider tale om etablering af et uvurderligt empirisk materiale, der råber på efterfølgelse inden for andre af tv's storer. GA starter i 1986 af to årsager. Dels fordi Peder Grønborg i sin registrant

i *Det danske TV-spil* fra 1988 slutter med året 1985, og dels fordi en start med 1986 muliggør en analyse af DR's udvikling i årene umiddelbart før TV 2 begyndte at sende. (Analysen viser at DR i 1987 udviste stor vitalitet og kreativitet, både genre-mæssigt og produktionsmæssigt – 1/3 af udsendelserne var eksternt producerede, noget der ofte overses.)

Denne og andre statistiske analyser findes i tredje del, der også belyser programmernes tilpasning til slotstrukturen, forholdet mellem enkeltspil og serier, udviklingen af programsætningen i forhold til tidsrytmen (døgn, uge, måned) og udviklingen i genretraditioner.

Fjerde del rummer kernen i bogen: analyser af genretraditioner og enkeltproduktioner inden for de seks dominerende genrer: samtidsrealisme, historisk tv-drama, krimi, melodrama, komedier og satire. Noget af dette kendes i forvejen fra GA's tidligere publikationer, meget er helt nyt, andet er forbedret. Det er mesterværker udi værkanalysens svære kunst. AG har et usædvanligt omfattende kendskab til den historiske udvikling i dansk fiktion, og dette indgår frugtbart med hendes fine analytiske evne, der fanger de mindste nuancer og sammenhænge i de dramatiske produkter. Det lykkes til fulde her at kombinere de tidligere teoretiske afsnit om national identitet og genre teori til en helhed, der løfter fremstillingen.

Denne bog vil i fremtiden blive anvendt og citeret i stort omfang, og derfor er der grund til også at pege

på dens begrænsninger, dvs. på de afgrænsninger GA foretager, bevidst og ubevidst. Jeg vil nævne fire områder: det nationalt-politiske; EU-problematikken; det organisatoriske; det økonomiske og public service.

Det nationalt-politiske

GA nævner, at det nationale udfordres af den tekniske udvikling. Men overser, at den danske mediehistorie også rummer forsøg på via ny teknologi at styrke det nationale. Hybridnettet i midt-firserne var et sådant forsøg, ligeledes var tankerne om en fælles nordisk TV-satellit (Nordsat) det. Den nationale mediepolitiske udvikling er i det hele taget underbelyst. Afsnittene herom strejfer kun, at der var været voldsom uenighed om den elektroniske mediepolitik i Danmark, og at holdningen til public service-medierne ændrede sig radikalt i midten af den periode, GA analyserer: Indtil Medieudvalgets betænkning i 1995 (*Betænkning 1300*. GA var medlem af udvalget!) skulle public service beskyttes ved forbud imod kommercielt TV. Efter betænkningen og den senere lovgivning skulle public service sikres tilstrækkelige ressourcer (frekvenser og penge), hvorefter kommercielt TV skulle have fri udfoldelse. Udviklingen i TV 2's dramaudbud i 1996-97 kan kun forklares, hvis dette også inddrages, ligesom etableringen af DR2 får sin juridiske mulighed her.

EU-problematikken

Det nationale blev ikke bare udfordret

af det internationale og det lokale/regionale, hvad GA har godt blik for, men også af det overnationale, endda på det mediepolitiske område. Jeg siger her til, at EU i hele den omhandlede periode faktisk har haft en omfattende mediepolitik, der har haft betydning for den danske udvikling (og som vil få endnu større betydning i fremtiden). GA nævner, at EU via sit direktiv »TV uden Grænser« tilskyndede til udvikling af den nationale tv-produktion. Men hun overser, at direktivet også skabte det juridiske grundlag for, at TV3 (og senere TV3+ og Kanal5) kunne lokalisere sig i UK og derfra sende til Danmark med de mere liberale britiske reklameregler (breaks, reklamer for alkohol), uden at danske regeringer kunne hindre det. Dette førte til en væsentlig svækkelse af TV 2's økonomi. GA nævner Europarådets støtteordninger til europæisk produktion, men glemmer de for tv mere betydningsfulde EU-programmer (MEDIA 1-2).

Siden 1992 har der i EU været bestræbelser for at skabe et pluralismedirektiv, der er kuldsejlet, men forsøgt genoplivet i 2003. Et pluramismedirektiv ville have styrket public service-medierne og bør derfor nævnes i denne sammenhæng. Det samme bør EU's konkurrenceregler. Fusionsreglerne hindrede bl.a., at der i 1995 blev etableret et stort skandinavisk TV-selskab (NSD), bestående af Tele Danmark, Telenor og Kinnevik (ejer af TV3 og Viasat), der skulle have distribueret TV til bl.a. danskerne. Og fusionsreglerne vil igen komme i an-

vendelse, hvis den danske regering vil forsøge at sælge TV 2, idet de sætter grænser for hvem, der må købe.

Endelig er der statsstøttereglerne. Siden 1992 har kommercielle aktører klaget til EU-Kommissionen over påstået ulovlig statsstøtte til public service-stationer mindst 30 gange, og Kommissionen har rejst en række sager. I maj 2004 besluttede den, at den danske stats støtte til TV 2 i perioden 1995-2002 havde været godt én milliard kroner for stor, og at beløbet skulle tilbagebetales. Det har kastet TV 2 og dansk mediepolitik ud i en krise, der langt fra er løst. Seks sager kører nu ved EU's retssystem. GA's bog er for størstedelens vedkommende afsluttet i 2003, og man kan naturligvis ikke forlange, at hun skulle have forudset Kommissionens beslutning. Jeg nævner alligevel denne del af EU's mediepolitik for at vise det samlede omfang af den overnationale udvikling, der desværre ofte bliver undervurderet af medieforskningen.

Det organisatoriske

GA bortvælger eksplicit en analyse af receptionen af de programmer, hun analyserer. Det er for det første ikke helt rigtigt, idet receptionen bruges som dokumentation for, at der findes et nationalt publikum til tv-drama (og seertal anføres i registranten for perioden 1992-97, men ikke for perioden 1986-1991, hvor der dog fra oktober 1988 findes tal). For det andet skaber det vanskelighed, når GA skal beskrive det organisatoriske. Og her er disputatsen ikke tydelig nok i

sine forbehold.

GA betoner at der i midten af perioden 1986-1997 sker organisatoriske ændringer i DR, bl.a. i forlængelse af DR's *Redegørelse* fra 1994. I GA's periodisering anvendes det endvidere som kriterium, at enkeltspil og serier udskiftes med en næsten total serialisering i 1990'erne, og endelig ser hun en sammenhæng mellem indførelse af programfladetænkning og et voksende antal kortere fiktionsprogrammer.

Det GA her har fat i er *overgangen fra program-tv til programflade-tv*, der tidligere er analyseret af Henrik Søndergaard på dansk og af John Ellis på britisk materiale. Men jeg synes ikke, GA går langt nok i at beskrive konsekvenserne af denne overgang, og herved kommer vi til at mangle nogle forudsætninger for at forstå udviklingen, også inden for tv-drama.

I program-tv skabes de gode programmer decentralt, ude i afdelingerne, og problemet er derefter, hvordan programmagerne får en passende sendetid til deres gode program. Det enkelte program er kernen. I programflade-tv skaber den centrale chefredaktion en optimal programstruktur, og problemet er derefter at få fat på programmer, der kan fylde strukturen ud. Strukturen er her kernen – »the schedule is the channel« som TV 2's første programdirektør John Ranelagh har udtrykt det, og som GA næsten citerer Ellis for på s. 144.

Skabelsen af programstrukturen og de løbende justeringer heraf sker imidlertid på grundlag af kendskab til seernes præferencer, dvs. på grundlag

af seertal og reception af programmerne. Desuden sker det med kraftig skæven til udviklingen i konkurrenternes programflade og seertal. Ved at se bort fra receptionen mangler derfor denne brik til forståelse af skabelsen af programfladen.

Dertil kommer, at AG aldrig præsenterer eller rekonstruerer nogle af de programstrukturer eller programplaner, der har været styrende for udbuddet, også af tv-drama hos DR og TV 2. De mange udmærkede iagttagelser af udviklingen i programsætningen (døgnrytme, ugerytme, månedsrytme) kommer derfor til at savne deres egentlige begrundelse, nemlig programstrukturen, »the scedule«.

Ligeledes kan de organisatoriske forskydninger og fortsatte konflikter internt i DR og TV 2 kun forstås ud fra denne overgang fra program-tv til programflade-tv. Overgangen er nemlig ikke afsluttet, hverken på DR eller på TV 2. Problemet er, hvor man skal placere »hitte-på-som-heden« og kontrollen. Hvor skal de gode ideer komme fra? Skal de tunge drenge sidde ude i afdelingerne, eller skal de udgøre chefredaktionen? Skal produktionen foregå eksternt eller internt? Skal der ansættes skuespillere eller forfattere? Hvor mange studier skal tv-kanalen selv råde over? Dette er typiske DR-problemer, som GA ikke beskriver omhyggeligt nok. F. eks. kan den skuffende udvikling i DR's fremmedproduktion i årene efter 1987, som GA prisværdigt gør opmærksom på, nok forklares med, at entreprisproduktionen ikke var

forankret organisatorisk og derfor var let at reducere i nedskærings-tider for en ledelse, der frygtede medarbejderne. På TV 2 kunne bl.a. nævnes den strukturelle konflikt mellem programchefen og programplanchefen, en konflikt der løb i hele den undersøgte periode, og som måske løses med ansættelsen af en TV-direktør i 2006. For begge stationer kan nævnes problemer med på institutionelt plan at opsamle og videreføre erfaringer fra programproduktionen.

Det økonomiske og public service

Også det økonomiske aspekt ved tv-dramaproduktionen bortvælges eksplicit, bl.a. med den begrundelse, at der ikke findes ens opgørelsesmetoder for DR's egenproduktion og for produktionsselskabernes. Det er korrekt, og når det drejer sig om analyser af enkeltproduktioner, kan det forsvares (s. 41).

Men økonomien er mere end udgifter til den enkelte drama-produktion, den sætter også de overordnede rammer for hele stationens aktivitet, herunder for dens mulighed for at opfylde public service-forpligtelserne.

GA beskriver i forlængelse af Trine Syvertsen public service som *et sæt privilegier og forpligtelser, sikret, legitimeret og reguleret af en offentlig kontrol* (s. 133). Og hun beskriver siden hen, hvordan tv-drama på uklar vis er indgået som en del af *forpligtelsen* (og stationernes selvforståelse), og stopper så op her. Helt i medieforskningens dårlige tradition.

Men det er i det trods alt lange

historiske forløb, GA beskriver, også nødvendigt at se nærmere på de to andre led i konstruktionen: *privilegierne* og *kontrollen*. *Privilegierne* har for DR's og TV 2's vedkommende bestået i eneret til national distribution samt økonomiske tilskud, organiseret på forskellig vis (licens, licens/reklame samt andre økonomiske ordninger). En analyse af udviklingen af de økonomiske rammer for DR og TV 2 – set i forhold til deres public service-forpligtelser – ville kunne kaste meget lys over en række af de overordnede virksomhedsmæssige beslutninger, der er truffet i perioden. Også med konsekvenser for tv-drama (TV 2's tidlige satsning på danske spillefilm, manglende julekalender i 1989 og 1992, f. eks.).

Og her kunne den manglende *kontrol* være inddraget. Ifølge EU-Kommissionen fandtes der ikke en uafhængig kontrol med DR's og TV 2's opfyldelse af deres public service-forpligtelser før Radio- og TV-Nævnet fik opgaven i 2003. Der var derfor ingen myndighed, der kunne pege på, at TV 2 ikke anvendte de økonomiske midler, stationen rådede over i perioden 1995-2002, efter hensigten. Nemlig til at producere programmer.

Hvis Kommissionen har ret, har TV 2 i denne periode årligt snydt de danske seere for programmer til i gennemsnit ca. 80 mio. kr. Ifølge GA kostede TAXA i 1997 1-1,5 mil. kr. pr. del. TV 2's udbud af tv-drama kunne således, inden for de etablerede økonomiske rammer, have været betydeligt større i sidste del af den under-

søgte periode.

Afslutning

Disputatsen blev under al for lidt offentlig opmærksomhed forsvaret den 8. april 2005.

Men midt under forsvarshandlingen indløb en pressemeddelelse fra kulturminister Brian Mikkelsen. Han meddelte overraskende, at salget af TV 2/Danmark var annulleret. EU-sagerne skabte for stor usikkerhed.

Så arvesølvet – i form af TV 2/Danmark som public service-kanal med forpligtelse på de fælles fortællinger, der bidrager til at opretholde nationen – blev ikke solgt i denne omgang.

Frands Mortensen, professor i medicinske videnskaber ved Aarhus Universitet.

